

SVARSSKRIVELSE

Datum
2022-01-04

Dnr
2019/5533

Högsta domstolen

HÖGSTA DOMSTOLEN
JS 20

INKOM: 2022-01-04
MÅLNR: T 4705-21
AKTBIL: 14

Mål nr T 4705-21; Samir Sabri ./ staten genom Justitiekanslern et v.v. angående ersättning enligt lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Staten har förelagts att lämna svarsskrivelse över Samir Sabris överklagande.

Statens inställning

1. Staten motsätter sig att Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i fråga om ersättningens storlek. Hovrättens bedömning är riktig och domen ska därför stå fast i denna del.

Grunden för statens inställning

2. Enligt statens mening har hovrätten kommit fram till en korrekt slutsats i frågan om lidandeersättningens storlek. För det fall Högsta domstolen anser att Samir Sabris rätt till frihetsberövandeersättning inte har gått förlorad på grund av preskription eller för att Samir Sabri uppsåtligen själv föranlett frihetsberövandet bör ersättningen bestämmas till det av staten vitsordade beloppet, 1 200 000 kr.

Utveckling av statens bestridandegrund

Justitiekanslerns praxis rörande lidandeersättning

3. Varken lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning (frihetsinskränkingslagen) eller lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövelagen) ger någon vägledning för hur ersättning för lidande ska beräknas. Enligt lagarnas förarbeten är syftet med ersättningen att kompensera för obehagliga känslor som rädsla, förnedring, skam och liknande reaktioner, som har orsakats av frihetsberövandet i sig och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det är fråga om en personskada (prop. 1974:97 s. 70 och 72 och prop. 1997/98:105 s. 55 f.).
4. Ersättning för ideell skada innebär generellt sett en utmaning för rättstillämpningen. Det är av lätt insedda skäl svårt att mäta lidande i pengar i såväl absolut som relativt hänseende. Lidandet är subjektivt samtidigt som systemkraven på likformighet och förutsebarhet kräver att individer som har

utsatts för liknande kränkningar i möjligaste mån måste behandlas lika i ersättningshänseende. Det sistnämnda förhållandet gör att bedömningen måste ske enligt objektiva kriterier som både tar hänsyn till den faktiska kränkningens relativa svårighetsgrad och de ersättningar som i systemet utges för liknande kränkningar.

5. Det sagda motsvaras av vad som sägs i förarbetena till frihetsberövandelagen. Där anges om ersättningsbestämningen att det i huvudsak blir fråga om att göra en skönsmässig uppskattning av graden av lidande i varje enskilt fall. Hänsyn ska tas till den skadelidandes egen upplevelse men i första hand ska bedömningen ske utifrån förhärskande etiska och sociala värderingar, dvs. med utgångspunkt i mera generella och objektiva kriterier (prop. 1997/98:105 s. 55 f.).
6. Av särskild betydelse vid bedömningen av kränkningens svårighetsgrad vid ett frihetsberövande är av naturliga skäl frihetsberövandets längd. Ju längre tid ett frihetsberövande varat desto större är typiskt sett lidandet. Därutöver ska det finnas utrymme att beakta omständigheter som har inneburit särskilda påfrestningar för den enskilde. Enligt anvisningarna ska det då röra sig om förhållanden som inte bara typiskt sett utan också mera påtagligt förvärrat lidandet under frihetsberövandet (prop. 1997/98:105 s. 56 f. och NJA 2012 s. 464).
7. Justitiekanslern handlägger ett stort antal ärenden avseende anspråk på frihetsberövandeersättning.¹ I syfte att så långt det är möjligt uppnå en enhetlig och rättssäker bedömning utgår myndigheten i sin skadereglerande verksamhet från ett så kallat normalbelopp för lidande när frihetsberövandeersättningen bestäms. De riktlinjer som Justitiekanslern tillämpar vid bestämningen av det beloppet utgår med nödvändighet från en teoretisk modell för lidande och resultatet kommer därmed inte ta hänsyn till de skillnader som kan finnas mellan enskildas subjektiva upplevelser av lika långa frihetsberövanden. Högsta domstolen har i sin praxis godtagit Justitiekanslerns användning av dessa allmänna bedömningsgrunder vid bestämmande av lidandeersättningen (se NJA 1990 s. 808).
8. Under 2019 gjorde Justitiekanslern en översyn av den praxis som gäller för anspråk på ersättning enligt frihetsberövandelagen. Översynen ledde till vissa förändringar beträffande hur lidandeersättningens storlek ska bestämmas. En av de mer grundläggande förändringarna är just synen på tidsaspekten vid ett frihetsberövande. Denna syn grundar sig på att lidandet typiskt sett blir större ju längre tid ett frihetsberövande pågår, vilket bedömdes vara mer i enlighet med utgångspunkterna för lagstiftningen (se ovan).
9. Enligt tidigare gällande praxis utgick ersättning för lidande med 30 000 kr för den första månaden, med 20 000 kr för varje ytterligare månad fram till och med den sjätte månaden och därefter med 15 000 kr per månad. Vid längre frihetsberövanden gjordes en bedömning i det enskilda fallet genom jämförelse med liknande fall.

¹ Under 2020 inkom 2 412 ärenden av detta slag.

10. Enligt myndighetens nuvarande praxis bestäms ersättningen för lidande som utgångspunkt till 30 000 kr för den första månaden. Därefter utgår ersättning med 20 000 kr för varje ytterligare månad fram till och med den sjätte månaden då ersättning utgår med 30 000 kr per månad. Vid frihetsberövanden som överstiger ett år ökar månadsersättningen succesivt för varje år som personen varit frihetsberövad. Höjningen vid de längre frihetsberövandena avser att kompensera dels den psykiska påverkan en långvarig frihetsinskränkning har som sådan, dels den avsevärda avskärmningen från den frihetsberövandes omgivning det innebär. Genom Justitiekanslerns nuvarande tillämpning ges alltså tiden för frihetsberövande en allt större betydelse och ersättningsnivån per dag blir således högre vid längre frihetsberövanden.
11. Normalbeloppet är oavsett frihetsberövandets längd endast ett riktmärke och en bedömning görs alltid i det enskilda fallet. Inte sällan är omständigheterna sådana att det är motiverat att ge en högre ersättning. De vanligaste skälen till att ersättningsbeloppen höjs är den frihetsberövades ungdom eller att den frihetsberövade varit misstänkt, och i vissa fall dömd, för särskilt eller synnerligen allvarlig brottslighet. Ersättningen kan även höjas om frihetsberövandet av andra anledningar varit särskilt påfrestande. Förhöjningen sker genom en sammantagen bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet och ger ett visst procentuellt påslag på normalbeloppet.
12. Vid särskilt eller synnerligen allvarliga brottsmisstankar får lidandet i regel anses ha varit betydligt större än normalt vilket motiverar en förhöjd lidandeersättning. Den högre ersättningen är tänkt att kompensera en rad olika omständigheter som en misstanke om allvarlig brottslighet typiskt sett kan innebära, framför allt risken för ett längre fängelsestraff men även för ökade frihetsbegränsningar i form av restriktioner och ordningsregler. Den förhöjda ersättningen motsvarar 40 respektive 60 procent av normalbeloppet, beroende på om minimistraffet för det brott som personen var misstänkt eller dömd för motsvarar 4 års eller 10 års fängelse.
13. Det förhållandet att den frihetsberövade var 15–18 år när frihetsberövandet inleddes kan också beaktas i förhöjande riktning. Höjningen avser här att kompensera för att unga som regel får anses lida mer av frihetsberövandet. Vid påslaget tas hänsyn till bl.a. att ungdomar vanligtvis är belagda med restriktioner vid frihetsberövanden. För ungdomar som är 15–16 år ges en förhöjd ersättning som motsvarar 60 procent av normalbeloppet. Ungdomar som är 17–18 år får en förhöjd ersättning motsvarande 40 procent av normalbeloppet.
14. De förhöjande faktorerna för brottslighetens allvar och ungdom är exklusiva i förhållande till varandra. En ung frihetsberövad får i första hand förhöjd ersättning för att han eller hon var ungdom när frihetsberövandet ägde rum och någon höjning för allvarlig brottslighet blir därmed inte aktuell. Om misstanken är av sådant allvarligt slag att den i sig skulle betinga högre ersättning än vad som normalt utges på grund av den frihetsberövades ungdom så används emellertid brottslighetens allvar som förhöjande faktor i stället. En ung person kompenseras således enligt den förhöjningsgrund som ger det för honom eller henne mest fördelaktiga resultatet.

15. Utöver ungdom och allvarlig brottslighet kan det även i vissa fall finnas omständigheter som kan antas innebära att lidandet under frihetsberövandet varit avsevärt större än normalt. När omständigheterna talar för att frihetsberövandet varit särskilt påfrestande för den frihetsberövade kan lidandeersättningen höjas med 20 procent. En bedömning får göras i varje enskilt fall.
16. Exempel från Justitiekanslerns praxis på omständigheter som ansetts innebära att frihetsberövandet varit särskilt påfrestande har varit till exempel avsevärd dålig psykisk hälsa under frihetsberövandet (självordsförsök) och bristfällig hantering av en genomgången medicinsk abort under frihetsberövandetiden. Vidare har lidandet ansetts vara särskilt påfrestande för en person som blivit frihetsberövad sju dagar efter att hon fött sitt barn som hon fortfarande ammade.
17. Vid bestämmande av ersättningens storlek utgör således frihetsberövandets längd den enskilt viktigaste faktorn, men i förhöjande riktning beaktas den frihetsberövades ungdom eller om det är fråga om allvarlig brottslighet. Denna förhöjning avser att kompensera för omständigheter som typiskt sett föreligger under dessa förhållanden. Därutöver kan omständigheterna i det enskilda fallet medge ytterligare förhöjning av ersättningen om frihetsberövandet har varit att betrakta som särskilt påfrestande.

Samir Sabris lidande

18. Samir Sabri har efter resning frikänts från den brottsmisstanke som legat till grund för beslutet om frihetsberövande. Han är därför berättigad till ersättning för det lidande som frihetsberövandet får antas ha inneburit för honom. Frihetsberövandet har varat i 1 år 11 månader (23 månader). Utifrån varaktigheten av frihetsberövandet hamnar normalbeloppet därför på 720 000 kr enligt följande.

Månad 1	30 000 kr
Månad 2–6	100 000 kr
Månad 7–12	180 000 kr
Månad 13–18	210 000 kr
Månad 19–23	200 000 kr
Totalt:	720 000 kr

19. Med hänsyn till att Samir Sabri var 15–17 år under frihetsberövandet och dömd för allvarlig brottslighet har ersättningens storlek höjts med 60 procent. Beloppet landar därför, avrundat uppåt, på 1 200 000 kr.² Staten har därmed frångått normalbeloppet och vitsordat ett väsentligt högre belopp avseende Samir Sabris lidandeersättning. I den bedömningen har staten

² Värt att notera är att ersättningen med tillämpning av Justitiekanslerns tidigare praxis hade resulterat i ett lägre belopp.

utgått från den mest fördelaktiga höjningen för Samir Sabri, dvs. den förhöjande faktorn som avser synnerligen allvarlig brottslighet.

20. Samir Sabri har gjort gällande att det i förhöjande riktning även ska beaktas att han har varit felaktigt frihetsberövad såsom intagen för rättspsykiatrisk vård samt att denna påföljd har varit obestämd i tiden. Att grunden för ett frihetsberövande har utgjorts av ett påstått vårdbehov är visserligen en omständighet som enligt förarbetena torde kunna beaktas vid bestämmande av lidandeersättning (prop. 1974:97 s. 75 och prop. 1997/98:105 s. 56). Detta kan dock inte tas till intäkt för att någon som har varit intagen för rättspsykiatrisk vård till följd av en fällande brottmålsdom har rätt till någon ytterligare förhöjning av ersättningen. I Samir Sabris fall har grunden för frihetsberövandet inte utgjorts av ett påstått vårdbehov utan varit följden av att han dömts för ett allvarligt brott (jfr 3 § frihetsinskränkingslagen och 5 § frihetsberövelagen). Han har således inte rätt till någon förhöjd ersättning av denna anledning. Det saknas vidare stöd för att en påföljd som har varit obestämd i tiden medför att frihetsberövandet ska föranleda en ytterligare förhöjning av ersättningen (jfr Svea hovrätts dom den 17 september 2004 i mål nr T 2788–04 där denna omständighet inte har beaktats särskilt).
21. Ersättningens storlek får anses skälig och bör inte utgå med ett högre belopp än det som hovrätten kommit fram till. För det fall Högsta domstolen anser att Samir Sabri inte har förlorat sin rätt till frihetsberövandeersättning bör hovrättens dom alltså fastställas.

BEVISNING

22. Staten åberopar inte någon bevisning.

På Justitiekanslerns vägnar

